

7. Настольная книга преподавателя иностранного языка : справ. пособ. / [Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будькои др.]. – Минск : Вышэйная шк., 1999. – 522 с.

8. Черных В. В. Метод проектов в обучении иностранному языку студентов вузов юридических специальностей (на материале немецкого языка) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Черных Валентина Владимировна. – Тамбов, 2003. – 185 с.

РЕЗЮМЕ

С. Н. Белоусова. Роль текста при обучении чтению на английском языке по специальности «правоведение».

В статье раскрыта роль текста при обучении чтению на английском языке по специальности «Правоведение». Проанализировано чтение как способ обучения. Рассмотрена тематика и содержание, стиль и объем текстов. Определены общие требования к тексту для повышения эффективности обучения чтению на английском языке. Приведен пример текста и виды упражнений для обучения чтению по специальности «Правоведение».

Ключевые слова: английский язык, правоведение, обучение чтению, виды чтения, роль текста при обучении чтению, требования к тексту, тематика и содержание, стиль и объем текста, виды упражнений для чтения.

SUMMARY

S. Byelousova. Role of text in teaching english reading for speciality «law».

The role of text in teaching English reading for speciality «Law» has been discovered. Reading as means of teaching has been analyzed. The subject-matter and the content, the style and size of texts have been reviewed. The main requirements to text for increasing efficiency of teaching English reading have been defined. A sample of text and types of exercises for speciality «Law» have been given.

Key words: English, Law, teaching reading, kinds of reading, role of text in teaching, requirements to the text, the subject-matter and the content, the style and size of the text, kinds of exercises for reading.

УДК 371.13.02:808.5

Ж. Д. Горіна

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

МІЖКУЛЬТУРНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – УКРАЇНОЗНАВЧИЙ ВЕКТОР МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті визначено сутність та структурний зміст поняття «міжкультурно-комунікативна компетентність» особистості на підставі реалізації компетентнісного підходу до реформування філологічної освіти у ВНЗ України. Розмежовано поняття «компетенція» і «компетентність», встановлено сутнісні ознаки компетентності.

Ключові слова: міжкультурно-комунікативна компетентність, компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Сьогодні без перебільшень можемо констатувати той факт, що мова входить в епіцентр не лише освітянських, але й політичних і суспільних запитів. Маємо змогу спостерігати посилення

інтересу широкого загалу до власне мовних проблем, громадські дискусії і політичні баталії довкола регулювання мовних відносин в Україні через запровадження нових реформ і законопроектів тощо. Очевидно, це відбувається тому, що державна національно-мовна політика по суті відображає і концентрує в собі взаємодію, суперництво, а часом і відверту конфронтацію різних етносоціальних, етнокультурних, етномовних груп, різноманітних прошарків соціуму за право на своє бачення культурно-мовної ідентичності.

У сучасних умовах інтеграції України у світовий освітній та інформаційний простір, науково-технічної революції в галузі інформатики і комунікаційних засобів спілкування ділянка перетину культур збільшується за рахунок появи спільного для всіх культур комунікативного смислового поля. З одного боку, стрімке зростання міжнародних контактів змушує дедалі більшу кількість українців долати перешкоди не лише власне мовного, але й культурно-ментального бар'єра між представниками різних етнічних культур (наприклад, європейською чи латиноамериканською). З другого боку, міжкультурна комунікація передбачає спілкування людей, які не обов'язково повинні належати до різних національних лінгвокультурних спільнот, адже і всередині однієї культури виокремлюють мікро- або субкультури, де також спостерігаються культурно специфічні смисли, а представники цих субкультур (наприклад, територіальної, регіональної, вікової, статевої, релігійної та ін.) так само можуть усвідомлювати взаємну «культурну чужинність» партнера (П. М. Донець, Т. А. Космеда, О. О. Селіванова).

Аналіз актуальних досліджень. Активна зацікавленість гуманітарних наук питаннями міжкультурної комунікації, які спостерігаємо у філософії й культурній антропології (О. А. Грива, К. В. Мацик, І. Ю. М'язова), етнопсихології (Н. М. Лебедева, Т. Г. Стефаненко) й соціології (В. П. Конецька, В. В. Кочетков), є цілком закономірною, адже культуроцентристська спрямованість запропонованих науковцями теоретико-методологічних підходів має виразний міждисциплінарний характер. Під впливом концепцій міжкультурної комунікації західних (В. Гудікунст, Е. Холл) і російських учених (Т. М. Астафурова, М. Б. Бергельсон, Д. Г. Гудков, О. О. Леонтович, І. Л. Плужник, О. П. Садохін, Ю. О. Сорокін, С. Г. Тер-Мінасова, В. П. Фурманова) у

вітчизняній філологічній парадигмі значно поживався інтерес до проблематики діалогу мов і культур (Ф. С. Бацевич, П. М. Донець, В. В. Жайворонок, В. І. Кононенко, Т. А. Космеда, Л. І. Мацько). Крім того, лінгвокультурологічні, етнопсихолінгвістичні, соціокультурні, педагогічні аспекти міжкультурного спілкування почали досліджуватися не лише фахівцями зазначених галузей, але й у теорії та практиці сучасної лінгводидактики (Н. Б. Голуб, В. Ф. Дороз, Т. М. Левченко, Г. В. Онкович, О. І. Потапенко, О. М. Семеног, В. І. Тихоша). У контексті теми започаткованого дослідження слід окремо відзначити саме цей масив публікацій, що мають виразний прикладний характер, оскільки автори пропонують різноманітні методики, мовленнєві практики і тренінги, спрямовані на формування практичних умінь і навичок ефективної міжкультурно-мовної взаємодії.

Отже, актуальність порушеної проблеми, на нашу думку, зумовлена такими обставинами: посиленням уваги наукової спільноти до проблематики компетентнісного підходу як у глобальному загальноосвітньому сенсі, так і в проекції на полікультурно-мовний простір України й оновлення змісту рідномовної освіти; необхідністю систематизації теоретико-методологічних напрацювань, дослідницьких підходів і концепцій, що розробляються вітчизняними і зарубіжними дослідниками; потребою у розробці методичного інструментарію з програм культурних обмінів, міжкультурних освітніх проектів.

Мета статті – виокремити структурно-функціональні компоненти феномену «міжкультурно-комунікативна компетентність» в аспекті мовно-літературної підготовки майбутніх філологів-україністів.

Виклад основного матеріалу. Глобальні інформаційні зміни, що торкнулися освітніх систем європейських країн, США та Канади, визначили необхідність реформування освіти на засадах компетентнісного підходу та формування компетентностей – нових індикаторів високого професіоналізму людини в обраній сфері діяльності, зокрема в освіті [3–5]. Як слушно зазначає О. І. Пометун, в Україні модернізація змісту освіти так само пов'язана з перспективою переходу від значеннєвої до компетентнісної парадигми, що «підсилює актуальність подальших теоретичних розробок проблеми компетентностей, осмислення їх структури, змісту, ролі в навчанні та вихованні» [3, 66].

Фундаментальні положення про інтегративний та діяльнісний характер компетентності, про її змінність та рухливу структуру лягли в основу аналізу її складових залежно від застосовуваних теоретико-методологічних підходів, які активно розробляються низкою українських і зарубіжних учених (Н. М. Бібік, І. О. Зимня, Н. В. Кузьміна, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, Дж. Равен, О. Я. Савченко, Л. В. Сохань, А. В. Хуторський, Н. В. Чепелева). Спільним для всіх науковців є розуміння компетентності як результату набутої інтегративної особистісної характеристики, що проявляється лише в діяльності, а отже, передбачає «зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування і розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності в певній сфері» [1, 408]. Соціально-психологічне тлумачення сутності діяльності уможливило розгляд компетентності як складної наукової категорії, яка ґрунтується на багаторівневій системі зв'язків і ставленні людини до світу, до інших і до себе, що характеризує її як інтегровану якість особистості.

Як зауважує О. В. Овчарук, згідно з компетентнісним підходом, ухваленим міжнародними організаціями ЮНЕСКО, ЮНІФЕСТ, Радою Європи, Міжнародним департаментом стандартів, компетентність у широкому розумінні становить комплекс різних видів компетентностей, сформованих у процесі навчання та взаємодії багатьох особистісних та інших суспільних факторів, і розглядається як *здатність* (курсив наш) людини застосувати (мобілізувати) набуті знання, вміння і досвід. Компетентність розглянуто також і як особистісне утворення, що охоплює інтелектуальні, емоційні та моральні складники [3, 6–15]. На думку експертів Ради Європи, компетентності передбачають: 1) спроможність особистості сприймати та відповідати індивідуальним і соціальним потребам; 2) наявність необхідного для цього комплексу ставлень, цінностей знань, умінь і навичок [3, 8]. Трактуювання компетентності як особистісної набутої якості, характеристики людини об'єктивує визначення її сутності як такої, що є результатом саморозвитку індивіда, наслідком самоорганізації й узагальнення особистісного і діяльнісного досвіду.

У державних стандартах вищої освіти України «компетентність» відповідно до європейського тлумачення поняття потрактовано значно ширше, ніж поняття «компетенція». В «Енциклопедії освіти» зазначено, що

«результатом набуття компетенції є компетентність, яка на відміну від компетенції передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності (...) ознакою компетенції є її специфічний предметний або загальнопредметний характер, що дає змогу визначити пріоритетні сфери формування (освітні галузі, навчальні предмети, змістові лінії)» [1, 409]. Таким чином, має рацію І. О. Зимня, наголошуючи на тому, що «узагальненим визначенням такого інтегрованого соціально-особистісно-поведінкового феномену, як результату освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних складових і виступило поняття «компетентність» [2, 37]. Так, учена запропонувала три групи ключових компетентностей, у межах яких виокремлено десять провідних компетенцій, що змістовно увиразнюють кожен відповідний вид:

- компетентності, що стосуються особистості людини як суб'єкта життєдіяльності;
- компетентності, що стосуються взаємодії з іншими людьми;
- компетентності, що стосуються діяльності людини у всіх її проявах, типах і формах.

У зв'язку з різним тлумаченням термінів «компетенція» і «компетентність» наразі виникає потреба в їх уточненні в аспекті теми нашого дослідження. У працях вітчизняних і зарубіжних учених означені поняття розмежовано на підставі протиставлення загального, що виформовується в освітньому процесі (компетенція), й індивідуального, тобто набутого внаслідок освітнього процесу (компетентність). Таким чином, компетенція розглядається як здатність, яка формується в освітньому процесі, базується на знаннях, цінностях, навилах і дає можливість установити зв'язок між знанням і ситуацією, виявити процедуру (знання і дію), придатну для розв'язання навчальної, соціальної або професійної проблеми. Компетентність (саме вона є об'єктом оцінювання) становить результат освітнього процесу, охоплюючи не лише когнітивну й операційно-технічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову. Компетентність виражається в оволодінні суб'єктом набором компетенцій, з-поміж яких науковці виокремлюють: ключові (мета, рівень змісту освіти); загальнопредметні (певні предмети й освітні галузі); предметні (стосуються конкретного змісту) [1; 5]. Для нашого дослідження важливим є і те, що у структурі професійної

компетентності, як інтегрованої характеристики щодо оцінювання професійної підготовленості випускника вищого навчального закладу, чільне місце посідає соціально-психологічна компетентність, тобто здатність індивіда ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в системі міжособистісних відносин певного соціуму.

Отже, міжкультурно-комунікативна компетентність (далі – МКК) може бути представленою у вигляді концептуальної моделі, підґрунтям для побудови якої послугувала теорія соціально-професійної компетентності фахівця, що розробляється в межах педагогічної акмеології (А. А. Деркач, І. О. Зимня, А. К. Маркова, А. М. Новиков, В. О. Сластьонін), у якій компетентності співпраці і спілкування з представниками рідної та іншої культур входять до складу соціального блоку компетентностей.

Запропонована концептуальна модель МКК є інтегративним утворенням, яке складається з низки компетенцій, з-поміж яких ми виокремлюємо лінгвістичну, мовленнєву, соціолінгвістичну, стратегічну, лінгвокраїнознавчу, прагматичну, когнітивну, дискурсивну складові. Розглянемо окремо кожен з компонентів.

1. *Лінгвістичний компонент* забезпечує лексичну адекватність і граматичну коректність, що впливають на правильність формулювання думок, а також на процес розуміння інформації, яка надходить.

2. *Мовленнєва компетенція* разом із попередньою означає сформованість умінь і навичок у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, письмо, читання і говоріння).

3. *Соціолінгвістичний компонент* передбачає здатність обирати і використовувати адекватні форми і засоби залежно від мети мовленнєвого контексту, параметрів конкретної ситуації спілкування, соціально-статусних ролей її учасників, забезпечуючи здатність орієнтуватися в полікультурно-мовному просторі України завдяки мовним кодовим перемиканням під час міжкультурної взаємодії.

4. *Стратегічна* наділяє вміннями і спроможністю використовувати різні прийоми, тактики і стратегії вербального і невербального спілкування, до яких вдається мовець, компенсуючи прогалини у знаннях мовного коду, з метою досягти взаєморозуміння або попередити комунікативні невдачі.

5. *Лінгвокраїнознавча компетенція* дозволяє носіям різних мов і культур розуміти, поважати духовні і моральні цінності, мистецтво, традиції, звичаї, толерантно і шанобливо ставитися до них.

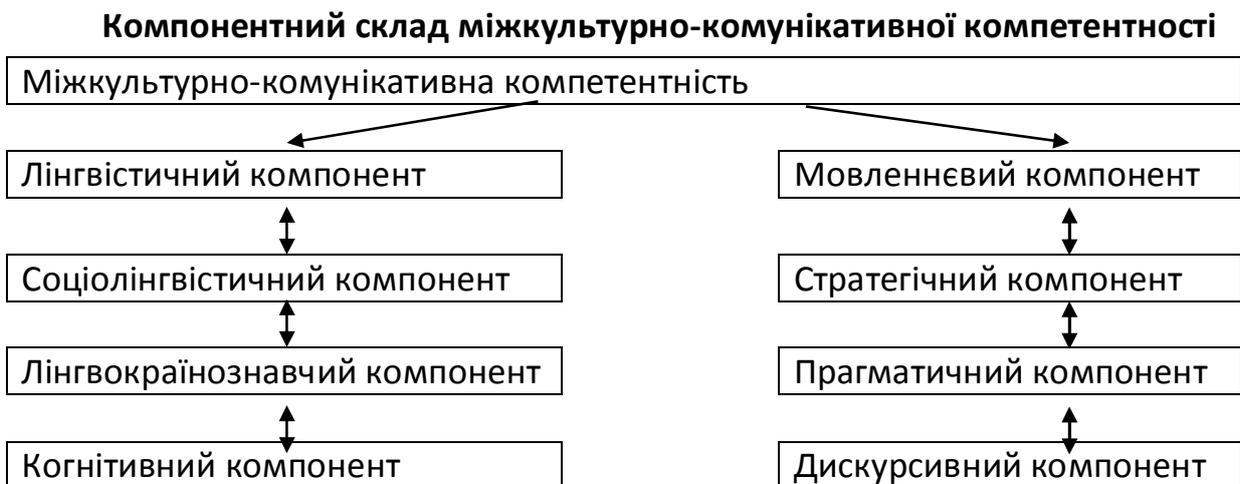

6. *Прагматична* (або іллокутивна) – здатність співвіднести певні комунікативні акти з інтенціями й умовами перебігу міжкультурного спілкування.

7. *Когнітивна* (або референційна) *компетенція* забезпечує знання відповідних предметних галузей професійної діяльності майбутнього філолога.

8. *Дискурсивна* передбачає наявність умінь адекватно інтерпретувати та породжувати висловлювання (тексти) різних стилів і жанрів.

Схема 1

Як бачимо, запропонована багаторівнева концептуальна модель МКК дозволяє оцінювати виформовувані в педагогічних умовах уміння, здатності і готовності студентів брати участь у спілкуванні. Розмежовуючи поняття «компетенція», як ресурсна якість, і «компетентність», як особистісне новоутворення, феномен «міжкультурно-комунікативна компетентність» тлумачимо як інтегративну якість філологічної мовної особистості, що характеризується сукупністю спеціальних знань, міжкультурних умінь і системою ціннісних орієнтацій, необхідних для вирішення фахових завдань в умовах міжкультурної взаємодії у стилі співпраці і толерантності. Крім того, МКК – особлива здатність особистості здійснювати міжкультурне спілкування в умовах полікультурно-мовного простору України, а отже, і готовність сприйняти його культурне та мовне різноманіття.

Виокремлені нами компоненти МКК приблизно корелюють із визначеними іншими дослідниками ключовими компетенціями соціальної взаємодії і спілкування, що, на нашу думку, зумовлює логічність і зручність їх використання в теорії і практиці мовно-літературної університетської

освіти. Так, без таких базових компетенцій, як лінгвістична і дискурсивна, неможливе функціонування й інших – мовленнєвої, когнітивної, а лінгвокраїнознавчий компонент неодмінно пов'язаний із соціолінгвістичною, стратегічною та прагматичною компетенцією студента, оскільки у процесі міжкультурного діалогу породжуються дискурси, що відповідають правилам лінгвістики і комунікації. Водночас формування ключових компетенцій, які входять до складу МКК студента-українця, повинно забезпечуватися змістом відповідних академічних навчальних дисциплін, як-от: «Вступ до мовознавства», «Сучасна українська літературна мова», «Українська діалектологія», «Лінгвістичний аналіз тексту», «Стилістика і культура мови», «Історія української літератури та критики», «Усна народна творчість», «Теорія літератури» тощо, які є обов'язковими в освітньо-професійній програмі підготовки бакалавра за напрямками «Українська мова і література», «Журналістика», «Видавнича справа та редагування», а також варіативною частиною навчальних планів певного вищого навчального закладу, наприклад, «Основи мовленнєвої комунікації», «Дискурсологія», «Теорія і практика міжкультурної комунікації», «Вступ до слов'янської філології», «Риторика» тощо.

Підсумовуючи викладене, відзначимо такі основні моменти.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми виявив, що в сучасних умовах модернізації освіти в Україні компетентнісний підхід розглядають як одну з умов оновлення освітянської галузі, що дозволяє ліквідувати розрив між когнітивним, діяльнісним й особистісним розвитком майбутнього фахівця. Природа компетентності самою своєю суттю є інтегративною, адже, будучи продуктом навчання, вона не стільки впливає з нього безпосередньо, скільки є наслідком особистісного саморозвитку індивіда. У процесі дослідження були встановлені сутнісні ознаки компетентності: діяльнісний характер узагальнених умінь у поєднанні з предметними вміннями і знаннями в конкретних ділянках. Компетентність виявляється в органічній єдності з цінностями людини у вмінні зробити вибір. Аналіз понять «компетенція» і «компетентність» дозволив розмежувати ці синонімічно використовувані терміни за ознакою індивідуального і загального та визначити пріоритетною компетентність – володіння студентом відповідними компетенціями, що включає усвідомлюване, особистісне ставлення до них і до предмета діяльності, індивідуально набутих у процесі навчання.

Висновки. Компетентнісний підхід як нова парадигма результату освіти включає особистісні новоутворення, мотиваційно-ціннісні, комунікативні, когнітивні складники, що разом утворюють нову інтегративну якість особистості – здатність вирішувати практичні соціально-професійні завдання, адаптовуватися до нових умов праці і соціального оточення, її готовність продовжувати освіту та самовдосконалюватися. Компетентнісний підхід до стандартизації вищої філологічної освіти висуває на перше місце визначення змісту ключових освітніх компетенцій, яких має набути студент для подальшої діяльності. Рідномовна освіта, розглядувана нами в реаліях полікультурно-мовного простору України, неодмінно повинна охоплювати культурологічний зміст, на ґрунті якого можливо сформувати міжкультурно-комунікативну компетентність. МКК – інтегрована якість філологічної мовної особистості, що виявляється у здатності визнавати і розуміти інші світогляди, толерантно ставитися до інших культур, унаслідок чого у студента виформовуються вміння виокремлювати в різних культурах як універсальні категорії, так і національно специфічні риси. Конструюючи компетентнісну модель МКК, ми враховували нерівноцінність її окремих компонентів, таких що лише опосередковано сприяють формуванню міжкультурно-комунікативної компетентності в майбутніх словесників. Водночас реалізація запропонованих нами ключових компетенцій МКК так чи інакше стимулюватиме дотримання міжкультурних норм спілкування, оскільки студенти, слідуючи лінгвістичним законам інтеракції, будуть змушені застосовувати відповідні соціокультурні знання і вміння, використовувати мовленнєві прийоми, стратегії і тактики, які дозволятимуть досягнути комунікативної мети й ефективно підтримувати міжкультурну взаємодію.

Зважаючи на те, що для різних видів діяльності вчені виокремили різні компетентності, зміст яких визначається безпосередньою професіоналізацією, напрями нашого подальшого наукового пошуку вбачаємо в конкретизації механізмів міжкультурно-мовної взаємодії та чинників, які сприяють адекватному розумінню культурних цінностей глобалізованого мультикультурного простору України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юріком Інтер, 2008. – 1040 с.

2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Тertia. Альманах. – Дніпропетровськ : ДГУ, 2005. – 157 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Компетентностный подход в педагогическом образовании : [коллективная монография] / [под ред. В. А. Козырева, П. Ф. Родионовой]. – Спб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. – 392 с.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Эйдос : Интернет-журнал – 2002. – 23 апреля– Режим доступа:
<http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.

РЕЗЮМЕ

Ж. Д. Горина. Межкультурно-коммуникативная компетентность – украиноведческий вектор филологического образования.

В статье определены сущность и структурное содержание понятия «межкультурно-коммуникативная компетентность» личности на основании реализации компетентностного подхода к реформированию филологического образования в вузах Украины. Разграничено понятия «компетенция» и «компетентность», установлены существенные признаки компетентности.

Ключевые слова: межкультурно-коммуникативная компетентность, компетентностный подход.

SUMMARY

Zh. Gorina. Intercultural and communicative competence is the Ukrainian-studies vector of philological education.

The article deals with the defining the essence and structural content of such notion as «intercultural and communicative competence» of personality under the conditions of the philological education reforming on the basis of competence approach implementation.

Key words: intercultural and communicative competence, competence approach.

УДК 410+417.7+419.79

О. А. Кучерява

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО СЛОВЕСНИКА (когнітивно-концептуальний підхід)

У статті визначено шляхи реалізації когнітивно-концептуального підходу до аналізу художнього тексту та його місце у формуванні національно-мовної особистості майбутнього філолога. Прийоми концептуального аналізу проілюстровано різними типами завдань, дібраних відповідно до видів текстової інформації.

Ключові слова: художній текст, національно-мовна особистість, концептуальний аналіз.